

แนวทางการคุ้มครองผู้บริโภคจากความไม่ได้มาตรฐานของสินค้า:
กรณีศึกษาประเทศสิงคโปร์*

Guideline to Consumer Protection on Defective Products:
Case Study of Singapore

Received: 15 มิถุนายน 2563

Revised: 4 สิงหาคม 2563

Accepted: 7 กันยายน 2563

รัฐสภา จุริมาศ**

บทคัดย่อ

ปัญหาของการคุ้มครองผู้บริโภคจากความไม่ได้มาตรฐาน (Defective Products) หรือที่เรียกอีกอย่างว่าสินค้าด้อยคุณภาพของประเทศไทย ยังไม่มีแนวทางหรือมาตรการทางกฎหมายที่ชัดเจนในการเยียวยาผู้บริโภค โดยที่หลักกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันแม้จะกำหนดลักษณะการคุ้มครองผู้บริโภคสามารถเรียกร้องความเสียหายได้ แต่ยังมีช่องว่างที่ผู้บริโภคอาจไม่ได้รับความคุ้มครองจากกระบวนการต่าง ๆ ที่มีข้อจำกัดและความสัมพันธ์ในทางกฎหมายระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคไม่ได้เกิดขึ้นโดยตรง เช่นนี้ย่อมทำให้ผู้บริโภคถูกเอารัดเอาเปรียบจากกลุ่มผู้ประกอบการได้

ประเทศสิงคโปร์ได้นำหลักการตามกฎหมายเลมอนลอว์ (Lemon Law) ของประเทศสหรัฐอเมริกา มาปรับใช้เป็นมาตรการทางกฎหมายเพื่อเยียวยาความเสียหายจากการบริโภคสินค้าไม่ได้มาตรฐาน (Defective Products) ในลักษณะเป็นการปรับกฎหมายในเรื่องการคุ้มครองผู้บริโภค The Consumer Protection (Fair Trading) Act (Cap. 52A), 2012 ซึ่งวางแนวทางที่สำคัญอันควรศึกษา

* บทความนี้เรียบเรียงจากวิจัย เรื่อง “ข้อเสนอแนะว่าด้วยการออกกฎหมายความรับผิดชอบต่อความชำรุดบกพร่องของสินค้าสำหรับประเทศไทย”

This article is a part of Research paper "The Recommendations on Enactment of Defective Product Law (Lemon Law) for Thailand".

** อาจารย์หลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Lecturer of Bachelor of Laws Program, Faculty of Social Science, Srinakharinwirot university.

เพื่อนำมาปรับใช้กับกฎหมายของประเทศไทยให้เกิดความสอดคล้องในการคุ้มครองผู้บริโภคจากสินค้าไม่ได้มาตรฐาน (Sub-Standard Product) หรือสินค้าไม่ได้มาตรฐาน (Defective Product) ได้ดียิ่งขึ้น และนำไปสู่การพัฒนากฎหมายของประเทศไทยต่อไป

คำสำคัญ: คุ้มครองผู้บริโภค, สินค้าไม่ได้มาตรฐาน, สินค้าชำรุดบกพร่อง, เลมอนลอว์, ความรับผิดชอบต่อสินค้า

Abstract

The problem of consumer protection on defective products or non-quality product of Thailand. It does not have a specific law to protect consumer to the problem. Besides, even if now Thailand has rights of consumer to called remedies from operator under consumer protection law. However, it still has gap in the law made consumer will has un-protection by restrict legal processes. Otherwise, in order to legal relations is not be direct relation between operator and consumer. Therefore, it might make consumer will being exploited from operator.

Singapore present legal of Lemon Law of United State of America to accession in domestic law to fill gap in the law and recover the faulty of consumption of defective products. By amend consumer protection law on the Consumer Protection (Fair Trading) Act (Cap. 52A), 2012, which provided law measurer to consumer from defective products. Therefore, it was significant to study and provider recommendation to amending consumer protection law on the problem of Sub-Standard Product or Defective Product of Thailand.

Keywords: Consumer Protection, Sub-standard product, Defective product, Lemon Law, Product liability

1. บทนำ

จากการพัฒนาเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมการผลิตนำมาสู่การผลิตสินค้าของผู้ประกอบธุรกิจที่ต้องการสร้างผลกำไรจากการผลิตสินค้า โดยการลงทุนของสินค้าในกระบวนการผลิตและในขนาดเดียวกันผู้ประกอบการหลายรายต้องเพิ่มปริมาณสินค้าที่เกิดจากกระบวนการผลิตให้ได้มากที่สุด การนำเทคโนโลยีมาใช้จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากของผู้ประกอบธุรกิจ อย่างไรก็ตามเมื่อกระบวนการผลิตนำ

เทคโนโลยีมาใช้มากขึ้นและลดทอนการตรวจสอบสินค้าของผู้ประกอบธุรกิจโดยมนุษย์ ทำให้สินค้าที่ถูกส่งไปยังผู้บริโภคเกิดปัญหาได้ในหลายลักษณะ อาทิ สินค้ามีความขาดตกบกพร่องในรายละเอียด สินค้ามีความชำรุดจนไม่สามารถใช้งานได้ สินค้าเกิดปัญหาการใช้งาน สินค้ามีปัญหาจากกระบวนการออกแบบหรือกระบวนการผลิต เป็นต้น แต่เดิมก่อนมีการเปลี่ยนแปลงสู่ยุคอุตสาหกรรมผู้บริโภคอยู่ในบังคับของหลักกฎหมายที่ว่า “ผู้ซื้อต้องระวัง”¹ (Caveat Emptor หรือ Let the buyer beware)² ที่กำหนดให้ผู้ซื้อต้องพิจารณาสินค้าด้วยตนเองและใช้ความระมัดระวังอย่างรอบคอบ หากเกิดความผิดปกติในตัวสินค้านั้นถือเป็นความรับผิดชอบของผู้ซื้อเอง

อย่างไรก็ตาม เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไปการนำหลักดังกล่าวมาใช้กับผู้บริโภคย่อมเกิดความไม่เป็นธรรม รัฐจึงเข้ามามีบทบาทแทรกแซงการดำเนินการทางเศรษฐกิจโดยจำเป็นต้องว่าแนวทางและมาตรการบางอย่างเพื่อให้ผู้บริโภคได้รับความเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น ในทางทฤษฎีนำไปสู่หลักที่เรียกว่า “ผู้ขายต้องระวัง” (Caveat Venditor หรือ Let the seller beware)³ โดยเป็นหลักที่กำหนดให้ผู้ขายต้องใช้ความระมัดระวังในการผลิตและส่งสินค้าถึงมือผู้บริโภคอย่างเหมาะสมต่อการใช้สอยของสินค้าประเภทนั้นๆ

ต่อมาได้มีการวางแนวทางและพัฒนามาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้บริโภคตลอดมา ทั้งการนำหลัก ความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability)⁴ หลักความรับผิดโดยเด็ดขาด (Absolute Liability) รวมถึงการพัฒนาหลักกฎหมายความรับผิดจากสินค้า (Product Liability)⁵ ในประเทศไทย หมายถึงพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551

¹ สุขุม ศุภนิติย์, คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค, พิมพ์ครั้งที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557), หน้า 1-2.

² Antonella Corradi, **International Law and Consumer Protection: The history of consumer protection**, http://www.nyulawglobal.org/globalex/International_Law_Consumer_Protection.html. (last visited 2 April 2560)

³ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, กฎหมายความรับผิดต่อความเสียหายจากสินค้าไม่ปลอดภัย: ปัญหาอุปสรรคต่อผู้ผลิตหรือเพิ่มพูนสิทธิผู้บริโภค, <https://library2.parliament.go.th/wichakarn/content-seminar2/080951-04.pdf>, (last visited 13 June 2022)

⁴ จิตรตรา ชันเงิน, ละเมิด, กองกฎหมายและคดี สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค, https://www.ocpb.go.th/download/article/article_20180223091025.pdf, (last visited 10 June 2022)

⁵ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, “เขาฟ้องบริษัทบุหรี่ยี่ห้ออะไรในต่างประเทศ”, บทบัณฑิตย ฉบับที่ 57, (กรุงเทพมหานคร: 2544) : 4.

นอกจากนี้ประเทศไทยยังได้นำหลักกฎหมายที่คุ้มครองที่เกี่ยวข้องกับตัวสินค้ามาปรับใช้ เช่น การกำหนดมาตรฐานของสินค้าตามพระราชบัญญัติมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม พ.ศ.2511 มาปรับใช้เพื่อกำหนดมาตรฐานของสินค้าที่อยู่ในข่ายควบคุมอันเป็นสินค้าเชิงอุตสาหกรรม

จากที่กล่าวมาทำให้เห็นได้ว่าประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคที่เกี่ยวกับความบกพร่องของสินค้าหรือการที่สินค้ามีลักษณะไม่ได้มาตรฐานที่ถึงมือผู้บริโภคแล้วจะได้รับการเยียวยาอย่างไร ด้วยเหตุที่หากจะใช้กระบวนการทางกฎหมายตามปกติไม่ว่าจะเป็นการดำเนินคดีทางศาลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งอาจพบปัญหาด้านนิติสัมพันธ์ระหว่างผู้บริโภคกับผู้ผลิตที่แท้จริงหรือการดำเนินกระบวนการทางศาลตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ประกอบพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ย่อมเกิดความล่าช้าเป็นอย่างมาก ด้วยลักษณะของสินค้าไม่ได้มาตรฐานเป็นประเด็นเพียงเล็กน้อยที่ผู้บริโภคต้องการให้ผู้ประกอบธุรกิจดำเนินการแก้ไขอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อเยียวยาจากความไม่ได้มาตรฐานของสินค้านั้น

จะเห็นได้ว่าปัจจุบันกฎหมายในการคุ้มครองกรณีของสินค้าไม่ได้มาตรฐานของประเทศไทยยังคงนำหลักการความสัมพันธ์ทางกฎหมายแพ่งเกี่ยวกับสัญญาซื้อขายว่าด้วยความชำรุดบกพร่องของสินค้ามาปรับใช้ ซึ่งมีความมุ่งหมายในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณีเป็นหลัก (ผู้ซื้อ-ผู้ขาย) อย่างก็ตามเมื่อความไม่ได้มาตรฐานมิได้เกิดขึ้นจากความผิดของผู้ขายแต่เป็นลักษณะที่เกิดจากกระบวนการผลิตของผู้ผลิต เช่นนี้ ผู้บริโภคย่อมไม่สามารถเรียกร้องความเสียหายจากการบริโภคสินค้าที่ไม่ได้มาตรฐานจากผู้ผลิตได้ กรอบกับการนำความในพระราชบัญญัติมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม พ.ศ. 2511 มาปรับใช้เพื่อลงโทษผู้ผลิตต่อการผลิตสินค้าไม่ได้มาตรฐานนั้น ก็ได้ครอบคลุมถึงการเยียวยาความเสียหายที่ผู้บริโภคได้รับ ด้วยเหตุที่พระราชบัญญัตินี้กล่าวถึงผู้ผลิตที่ต้องได้รับการรับรองตามมาตรฐานของสินค้านั้น ๆ ก่อนดำเนินการผลิต มิได้มีวัตถุประสงค์เพื่อเยียวยาความเสียหายแก่ผู้บริโภค อีกทั้งพระราชบัญญัตินี้กล่าวถึงได้เป็นการกำหนดมาตรฐานของสินค้าในทุกประเภท คงเป็นเพียงแต่สินค้าที่ได้มีการประกาศพระราชกฤษฎีกาเป็นเรื่องๆ ไป จึงทำให้เกิดช่องโหว่ทางกฎหมายต่อสินค้าที่มีการจัดจำหน่ายในท้องตลาด ส่วนกรณีการใช้พระราชบัญญัติความรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ.2551 ที่มุ่งเน้นเยียวยาความเสียหายจากการที่ผู้บริโภคได้รับอันตรายจากการใช้สินค้านั้นๆ มิได้มุ่งถึงการคุ้มครองในกรณีสินค้าเกิดความบกพร่องทำให้ผู้บริโภคไม่สามารถใช้สินค้านั้นๆ ได้ ตามวัตถุประสงค์ของสินค้า หรือความมุ่งหมายที่ผู้ผลิตแสดงออกให้แก่ผู้บริโภคทราบ

ฉะนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ประเทศไทยควรกำหนดให้มีกฎหมายในลักษณะดังกล่าวเพื่ออุดช่องว่างในการคุ้มครองผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น จากแนวทางการศึกษาของผู้วิจัยพบว่าในกลุ่มประเทศอาเซียนนั้น ประเทศสิงคโปร์ที่ยอมรับว่าเป็นกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วได้มีการประกาศใช้กฎหมายที่มี

ลักษณะเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้บริโภคจากความไม่ได้มาตรฐานของสินค้า ปรากฏอยู่ใน The Consumer Protection (Fair Trading) Act (Cap. 52A) ซึ่งจำเป็นต้องศึกษาเพื่อที่จะสามารถนำแนวทางดังกล่าวมาปรับใช้และพัฒนากฎหมายของประเทศไทยให้พัฒนาต่อไป

2. แนวคิดทฤษฎีการคุ้มครองในระบบระบบกฎหมายไม่มีลายลักษณ์อักษร (Common Law)

โดยลักษณะของการบังคับใช้กฎหมายที่แตกต่างกันของระบบกฎหมายที่สำคัญ กล่าวคือ ระบบกฎหมายไม่มีลายลักษณ์อักษร (Common Law) และระบบกฎหมายที่มีลายลักษณ์อักษร (Civil Law) จึงทำให้หลักในการบังคับใช้กฎหมายมีความแตกต่างกันในกระบวนการและรายละเอียด และรวมถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคจากการปรับใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธินั้นมีความแตกต่างกันตามประเภทของกฎหมายด้วยนั่นเอง

ในระบบกฎหมายไม่มีลายลักษณ์อักษร (Common Law) มักจะเกิดจากสร้างบรรทัดฐานของศาลในการตีความเพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคโดยเฉพาะอย่างยิ่งการขยายความคุ้มครองผู้บริโภคในประเด็นเรื่องความไม่ได้มาตรฐานของสินค้าที่ถูกส่งมาถึงมือผู้บริโภค ซึ่งนำมาสู่การพัฒนาหลักที่เรียกว่าความรับผิดจากสินค้า (Product Liability)⁶ ซึ่งเป็นหลักที่พัฒนามาจากแนวคิดความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) โดยมุ่งเน้นให้ผู้ประกอบการต้องเป็นผู้พิสูจน์ความรับผิดที่เกิดขึ้นต่างจากหลักละเมิดทั่วไปที่กำหนดให้ผู้เสียหายมีภาระในการพิสูจน์ ทำให้เห็นว่าในประเทศที่ใช้กฎหมายในลักษณะ Common Law มีความก้าวหน้าในการคุ้มครองผู้บริโภคโดยใช้หลักการตีความมากกว่ากลุ่มประเทศที่ใช้ระบบ Civil Law

เป็นที่สังเกตได้จากบริบทของกฎหมายที่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริโภคและผู้ผลิตนั้น ไม่ได้เกิดนิติสัมพันธ์กันโดยตรงยอมทำให้การอาศัยหลักกฎหมายด้านข้อสัญญา หรือหลักของมูลละเมิดมาบังคับใช้เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคจากสินค้าที่ไม่ได้มาตรฐานนั้นเป็นการยาก การอาศัยหลักในการตีความของระบบกฎหมาย Common Law จึงเป็นสิ่งที่ขยายความคุ้มครองให้แก่ผู้บริโภคที่ได้วางหลักความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคให้มีความหมายกว้างขึ้น และทำให้ผู้ผลิตจำต้องรับผิดชอบต่อผู้บริโภคแม้ไม่ใช่ผู้ขายที่มีลักษณะนิติสัมพันธ์โดยตรง พิจารณาได้จากคดี Donoghue v Stevenson⁷ ที่กล่าวถึงกรณีผู้บริโภคยอมต้องได้รับความคุ้มครองและผู้ผลิตมีหน้าที่ต้องชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้น

⁶ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, เรื่องเดิม.

⁷ Donoghue v Stevenson [1932] AC 562.

หากปรากฏว่าผู้บริโภคไม่สามารถตรวจสอบความสมบูรณ์ของสินค้าถึงมาตรฐานของสินค้าว่ามีความสมบูรณ์เพียงพอหรือไม่ กล่าวได้ว่าผู้ผลิตต้องรับผิดชอบผู้บริโภคจากสินค้าที่ไม่ได้มาตรฐาน หากปรากฏในทางคดีว่าผู้ผลิตหาได้ใช้ความระมัดระวังในการผลิตสินค้านั้นแล้ว จนนำไปสู่สินค้าที่ไม่ได้มาตรฐานด้วยอีกประการหนึ่ง

3. การคุ้มครองผู้บริโภคต่อสินค้าไม่ได้มาตรฐานของประเทศสิงคโปร์ The Consumer Protection (Fair Trading) Act (Cap. 52A)

The Consumer Protection (Fair Trading) Act ถือเป็นกฎหมายที่สำคัญของประเทศสิงคโปร์ที่ใช่ว่าแนวทางในการคุ้มครองผู้บริโภค โดยเป็นกฎหมายที่ได้รับอิทธิพลจากกฎหมายของสหราชอาณาจักร ตั้งแต่ค.ศ. 2003 (พ.ศ. 2546) โดยกำหนดให้ผู้บริโภคสามารถเรียกร้องความเสียหายที่เกิดขึ้นจากกรณีสินค้าไม่ได้มาตรฐาน (Defective Product) ซึ่งเป็นกฎหมายที่ได้รับการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง กระทั่งในปี ค.ศ. 2012 (พ.ศ. 2555) ได้มีการบัญญัติกฎหมายในส่วนของ Lemon Law ขึ้น เพื่อคุ้มครองกรณีความเสียหายเกิดขึ้นแก่ผู้บริโภคจากความบกพร่องหรือไม่ได้มาตรฐานของสินค้าให้มีความชัดเจนและรายละเอียดที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น ทั้งมีการกำหนดหลักที่เรียกว่า Non-Conformity โดยเป็นบทสันนิษฐานความบกพร่องหรือไม่ได้มาตรฐานของสินค้าหากมีขึ้นภายในระยะเวลา 6 เดือนนับแต่มีการซื้อสินค้านั้น ย่อมถือว่าสินค้านั้นมีความไม่ได้มาตรฐานมาตั้งแต่ต้น

สิงคโปร์เป็นประเทศที่ได้รับอิทธิพลด้านกฎหมายจากประเทศอังกฤษเป็นอย่างมาก กฎหมายหลายฉบับที่บังคับใช้ในประเทศสิงคโปร์มีลักษณะกฎหมายเป็นอย่างเดียวกับกฎหมายของอังกฤษแทบทั้งสิ้น จนได้มีการพัฒนาในระยะต่อมาเปลี่ยนลักษณะจากกฎหมายระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ เป็นระบบที่สมดุลและมีการตรากฎหมายลายลักษณ์อักษรขึ้น ทั้งยังตรากฎหมายในลักษณะให้มีความสอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศ โดยเฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคที่ได้รับการผลักดันและพัฒนาในรูปแบบใหม่มากขึ้นในระยะหลัง และให้สิทธิแก่กลุ่มองค์กรผู้บริโภคมีส่วนร่วมกับการร่างกฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้วย เช่น Consumer Association of Singapore

(“CASE”) ที่มีบทบาทอย่างมากในการร่างและแก้ไขกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคและในส่วนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการไม่ได้มาตรฐานของสินค้า Lemon Law⁸

ทั้งนี้กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของสิงคโปร์ใช้รูปแบบของกฎหมายในลักษณะของหลักผู้ซื้อต้องระวัง (caveat emptor)⁹ ในการตรากฎหมายโดยกฎหมายที่สำคัญเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคถูกตราขึ้นในกฎหมายที่มีชื่อว่า Sale of Goods Act (SGA) โดยกฎหมายฉบับดังกล่าวมีสาระสำคัญเพื่อคุ้มครองการซื้อขายสินค้าระหว่างผู้บริโภคและผู้ประกอบธุรกิจ ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญของกฎหมายได้ ดังนี้ 1. สินค้าที่ขายควรมีคุณลักษณะเหมือนที่ผู้ขายให้ไว้ 2. สินค้าที่ขายควรมีคุณภาพที่ดี 3. สินค้าที่ขายต้องเหมาะสมกับวัตถุประสงค์การใช้งาน 4. สินค้าที่ขายต้องมีลักษณะเหมือนกับตัวอย่างที่ให้ไว้

หากผู้ขายไม่ดำเนินการตามหน้าที่ดังกล่าวแล้วย่อมต้องมีความรับผิดชอบ อย่างเคร่งครัดตามกฎหมายว่าด้วยการซื้อขายสินค้า รวมถึงแม้ตนเองได้ใช้ความระมัดระวังในฐานะของผู้ขายอย่างพอเหมาะแล้วก็ตาม ทั้งความรับผิดชอบโดยเคร่งครัดของผู้ขายไม่อาจกำหนดเป็นข้อยกเว้นใด ๆ เพื่อที่จะหลุดพ้นจากความรับผิดชอบสัญญาซื้อขายได้ภายใต้กฎหมายข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม (Unfair Contract Terms Act, UCT)¹⁰

1. ความหมายและประเภทของสินค้าที่คุ้มครอง

อย่างที่ทราบแต่เดิมประเทศสิงคโปร์ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ซึ่งมักเกิดปัญหาแก่กรณีคดีผู้บริโภคที่ไม่มีหลักชัดเจนในการพิจารณาเพื่อให้ความคุ้มครองผู้บริโภค ในส่วนความรับผิดชอบต่อความไม่ได้มาตรฐานหรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานของสินค้าถูกพัฒนาโดยการเปลี่ยนระบบกฎหมายของประเทศสิงคโปร์จากเดิมเป็นลักษณะใช้บรรทัดฐานในการพิจารณาเป็นการตรากฎหมายลายลักษณ์อักษรเพื่อบังคับแก่กรณี

การให้ความคุ้มครองผู้บริโภคประเทศสิงคโปร์ได้สร้างหลักการคุ้มครองคล้ายประเทศสหรัฐอเมริกา กล่าวคือ ภายใต้กฎหมายว่าด้วย SGA ประกอบกับกฎหมาย UCT ทำให้ผู้ประกอบการผู้ขายสินค้าต้องถูกบังคับให้ต้องดำเนินการจัดทำคำรับประกันสินค้าที่ได้มีการจำหน่ายไปยังผู้บริโภค ไม่

⁸ Luke Nottage, ศักดา ธนิตกุล, สาธิตา วิมลคุณารักษ์ (แปล), กฎหมายความรับผิดในผลิตภัณฑ์และกฎหมายมาตรฐานความปลอดภัยของสินค้าในอาเซียน, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2559, หน้า 219 และ 221.

⁹ Rayymond Lim Siang Keat, Singapore Parliamentary Debates, vol 76 col. 3356 (10 November 2003), cite in Ibid p.221.

¹⁰ Luke Nottage, ศักดา ธนิตกุล, สาธิตา วิมลคุณารักษ์ (แปล), เรื่องเดิม, หน้า 222.

ว่าจะเป็นการทำคำรับประกันสินค้าแบบชัดแจ้ง (Express) หรือการบังคับให้ต้องรับประกันสินค้าโดยปริยาย (Implied) และผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการก็มีหน้าที่ต้องดำเนินการให้การซ่อมแซมตามที่ตนได้ให้คำรับประกันสินค้าไว้ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากโครงสร้างของกฎหมาย SGA และ UCT แล้วจะพบว่าบริบทความรับผิดชอบของผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อสัญญาที่เป็นสาระสำคัญ ฉะนั้นเมื่อกรณีปรากฏว่าความเสียหายในลักษณะสินค้าไม่ได้มาตรฐานมักไม่ใช่ความเสียหายที่เกิดจากข้อสัญญาที่เป็นสาระสำคัญที่จะได้รับความคุ้มครองตามคำรับประกันสินค้าของผู้ขายหรือผู้ประกอบการ ดังนั้นประเทศสิงคโปร์จึงมีความจำเป็นที่จะต้องตรากฎหมายเกี่ยวกับความไม่ได้มาตรฐานหรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานของสินค้า Lemon Law ขึ้นเพื่อคุ้มครองความไม่ได้มาตรฐานหรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานที่เกิดขึ้นแก่ผู้บริโภค โดยเพิ่มเติม ความรับผิดชอบของผู้ขายที่จะต้องดำเนินการแก้ไขความไม่ได้มาตรฐานหรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานไม่ว่าจะเป็น การซ่อมแซมแก้ไข การเปลี่ยนสินค้า รวมถึงการลดราคาค่าตามสภาพ¹¹

ในปี ค.ศ. 2008 (พ.ศ. 2551) กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมและ CASE ได้ร่วมกันศึกษาถึงความจำเป็นในการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากความไม่ได้มาตรฐานหรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานของสินค้าที่ซ่อนอยู่เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถใช้สิทธิและได้รับการเยียวยาความเสียหายที่ดีขึ้น¹² โดยเป็นการบัญญัติเพิ่มเติมในส่วนที่ 3 ของกฎหมาย Consumer Protection (Fair Trading) Act (Singapore, cap. 52A) หรือ CPFTA¹³ ออกมาเป็นกฎหมาย Lemon Law โดยมีชื่อตามส่วนที่สามารถ Additional Consumer Right in Respect of Non-Conforming Goods เป็นส่วนของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคที่ให้สิทธิผู้บริโภคในการเรียกค่าเสียหายกับผู้จำหน่ายสินค้าที่มีความไม่ได้มาตรฐานหรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานซ่อนอยู่หรือที่เรียกว่า lemon โดยเริ่มมีการบังคับใช้เมื่อ ปีค.ศ. 2012 (พ.ศ. 2555) ทั้งนี้กฎหมายเลมอนลอว์ของประเทศสิงคโปร์ยังได้นำหลักแนวความคิดของกฎหมายเกี่ยวกับความไม่ได้มาตรฐานหรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานของสหภาพยุโรปมาบังคับใช้ด้วย

¹¹ คณะกรรมการการปฏิรูปการคุ้มครองผู้บริโภค สถาปนาปฏิรูปแห่งชาติ, หน้า 18-22.

¹² Mr Teo Ser Luck, Singapore Parliamentary Debates, vol. 88, (9 March 2012), cited in Luke Nottage, ศักดา ธนิตกุล, สาธิตา วิมลคุณารักษ์ (แปล), เรื่องเดิม, หน้า 228.

¹³ ถือเป็นกฎหมายหลักสำคัญในการคุ้มครองผู้บริโภค โดยให้ผู้บริโภคสามารถเรียกร้องค่าชดเชยจากผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการที่ขายสินค้าที่ชำรุดบกพร่อง ลักษณะเช่นเดียวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ของประเทศไทย

กฎหมายเลมอนลอว์ของประเทศสิงคโปร์ให้ความคุ้มครองกับสินค้าทุกประเภทที่มีการซื้อขายสินค้าในประเทศสิงคโปร์¹⁴ โดยนํานิยามของคำว่าสินค้าที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย SGA¹⁵ กล่าวคือสินค้าโดยทั่วไปรวมถึงสินค้ามือสองภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดไว้ แต่ไม่รวมถึงสินค้าประเภทอาหารมีพิษภัยและสินค้าที่เกิดจากสัญญาเช่า¹⁶ นอกจากนี้กฎหมายเลมอนลอว์ของประเทศสิงคโปร์ยังให้ความคุ้มครองต่อสินค้าที่เกิดจากสัญญาเช่าซื้ออีกด้วย¹⁷

โดยให้นิยามความหมายของคำว่าไม่ได้มาตรฐานคือ การที่สินค้าไม่เป็นไปตามความต้องการของผู้บริโภคตามวัตถุประสงค์ของสินค้านับแต่เวลาที่ได้มีการส่งมอบสินค้านับแต่เวลาที่ให้ผู้บริโภคครั้งแรก และหมายความรวมถึงการที่สินค้าไม่เป็นที่พึงพอใจของผู้บริโภคในคุณภาพของสินค้า หรือไม่เหมาะสมกับคุณลักษณะของสินค้าตามที่ควรพึงคาดหมายได้¹⁸

2. ลักษณะความคุ้มครองและมาตรการเยียวยาของผู้บริโภค

กฎหมายของประเทศสิงคโปร์กำหนดเงื่อนไขในการให้ความคุ้มครองกรณีสินค้าที่ผู้บริโภคได้รับการส่งมอบจากผู้ประกอบธุรกิจครั้งแรกหากสินค้านับแต่เวลาที่เกิดความไม่ได้มาตรฐานหรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานภายใน 6 เดือนนับแต่เวลาที่ได้ส่งมอบสินค้าครั้งแรกให้แก่ผู้บริโภค ผู้บริโภคย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเลมอนลอว์ของประเทศสิงคโปร์ ที่ผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการมีหน้าที่ต้องดำเนินการตามกฎหมายเพื่อเยียวยาความไม่ได้มาตรฐานหรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานของสินค้าให้แก่ผู้บริโภค อย่างไรก็ตามหากความไม่ได้มาตรฐานหรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานเกิดขึ้นเกินกว่า 6 เดือนตามที่

¹⁴ The Consumers Association of Singapore (CASE), Lemon Law, at <https://www.case.org.sg/pdf/Lemon%20Law%20Brochures.pdf>, (last visited 1 May 2017).

¹⁵ Consumer Protection (Fair Trading) Act (Singapore, cap. 52A), section 12A.

“goods” —

(a) in relation to a sale, has the same meaning as in the Sale of Goods Act; and

(b) in relation to any other transfer, has the same meaning as in the Supply of Goods Act;

¹⁶ The Consumers Association of Singapore (CASE), Lemon Law FAQs, <https://www.case.org.sg/pdf/Lemon%20Law%20FAQs.pdf>, (last visited 1 May 2017).

¹⁷ Consumer Protection (Fair Trading) Act (Singapore, cap. 52A), section 12A.

¹⁸ The Consumers Association of Singapore (CASE), Lemon Law FAQs, Ibid.

กฎหมายกำหนดให้ ผู้บริโภคต้องพิสูจน์ความไม่ได้มาตรฐานหรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานของสินค้าได้เกิดขึ้นในเวลาที่มีการส่งมอบสินค้า¹⁹

ข้อสังเกต กฎหมายเลมอนลอว์ไม่ได้กำหนดจำนวนครั้งในการพยายามซ่อมแซมของผู้ประกอบธุรกิจ เพื่อที่ผู้บริโภคจะใช้สิทธิในการเปลี่ยนสินค้าหรือให้ผู้ประกอบธุรกิจรับซื้อคืนแต่อย่างใด ต่างจากกฎหมายเลมอนลอว์ของมลรัฐแคลิฟอร์เนียที่กำหนดเงื่อนไขไว้ชัดเจนในกรณีสินค้าประเภทรถยนต์ถึงจำนวนครั้งในการพยายามซ่อมแซมของผู้ประกอบธุรกิจเพื่อให้ผู้บริโภคใช้สิทธิในการดำเนินการตามกฎหมายเลมอนลอว์

มาตรการในการเยียวยาความไม่ได้มาตรฐานหรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานของสินค้าตามกฎหมายเลมอนลอว์ของประเทศสิงคโปร์ตามมาตรา 12 B ของ Consumer Protection (Fair Trading) Act (Singapore, cap. 52A) กำหนดให้ผู้บริโภคมีสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดในการได้รับการเยียวยาจากผู้ประกอบธุรกิจกล่าวคือ การซ่อม การเปลี่ยน การลดราคา หรือการคืนสินค้าที่ไม่ถูกต้องตามสัญญา กล่าวคือ

1. กรณีผู้บริโภคเรียกให้ผู้ประกอบธุรกิจดำเนินการดำเนินการซ่อมแซมหรือเปลี่ยนสินค้าใหม่ ตามมาตรา 12 C ของ Consumer Protection (Fair Trading) Act (Singapore, cap. 52A) กำหนดว่าการซ่อมแซมหรือการเปลี่ยนสินค้าให้ใหม่ ผู้ประกอบธุรกิจต้องดำเนินการโดยเร็วเพื่อให้ผู้บริโภคได้รับสินค้าและบริการในสภาพที่ดีหรือเปลี่ยนสินค้าสภาพที่ดีให้แก่ผู้บริโภคโดยเร็ว เพื่อไม่ให้ผู้บริโภคต้องแบกรับความไม่สะดวกในการใช้สินค้าดังกล่าว โดยกำหนดให้บรรดาค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการซ่อมแซมหรือเปลี่ยนสินค้าดังกล่าวเป็นหน้าที่ของผู้ประกอบธุรกิจที่ต้องรับผิดชอบให้แก่ผู้บริโภค

อย่างไรก็ตามหากปรากฏว่าความไม่ได้มาตรฐานหรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานนั้นเกินควร กฎหมายเลมอนลอว์ให้สิทธิแก่ผู้บริโภคสามารถเรียกให้ผู้ประกอบธุรกิจเปลี่ยนสินค้าให้แก่ผู้บริโภคได้ทันที หรือหากปรากฏว่าสินค้านี้ไม่เหมาะสมที่จะซ่อมแซมหรือไม่คุ้มกับการเปลี่ยนสินค้าเมื่อเปรียบเทียบค่าเสียหายที่ผู้บริโภคได้รับ หรือไม่เหมาะสมเมื่อเทียบกับการได้รับส่วนลดราคาสินค้าจากผู้ประกอบธุรกิจ ทั้งนี้ภายใต้เงื่อนไขของกฎหมาย ผู้บริโภคอาจขอให้ผู้ประกอบธุรกิจดำเนินการลดราคาหรือยกเลิกสัญญาแทนการซ่อมแซมหรือเปลี่ยนสินค้า²⁰

2. กรณีผู้บริโภคขอใช้สิทธิลดราคาสินค้าที่มีความไม่ได้มาตรฐานหรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานหรือยกเลิกสัญญาตามมาตรา 12 D ของ Consumer Protection (Fair Trading) Act (Singapore, cap. 52A) ในกรณีที่การซ่อมแซมหรือการเปลี่ยนสินค้าใหม่เป็นสิ่งที่เป็นไปได้หรือไม่ได้สัดส่วนกับ

¹⁹ The Consumers Association of Singapore (CASE), Lemon Law FAQs, Ibid.
Consumer Protection (Fair Trading) Act (Singapore, cap. 52A), section 12B.

²⁰ Consumer Protection (Fair Trading) Act (Singapore) s 12 C

ความเสียหาย ผู้บริโภคอาจขอลดจำนวนเงินที่จะต้องชำระหรือขอยกเลิกสัญญา ทั้งนี้โดยคำนึงถึง ผู้บริโภคไม่สามารถจะเรียกให้ผู้ประกอบธุรกิจซ่อมหรือเปลี่ยนสินค้าได้หากปรากฏว่า กรณีเป็นไปไม่ได้ ในการซ่อมแซมหรือไม่เหมาะสมหากเปรียบเทียบกับการใช้สิทธิลดราคาสินค้าให้แก่ผู้บริโภค เช่น ค่าใช้จ่ายสูงเกินกว่าราคาของสินค้า เป็นต้น มาตรา 12 C

การลดราคาสินค้าหรือการบอกเลิกสัญญาถือเป็นสิทธิลำดับรอง หมายความว่า ผู้บริโภคจะสามารถใช้สิทธิดังกล่าวได้ก็ต่อเมื่อ การซ่อมหรือการขอเปลี่ยนสินค้าไม่อาจจะกระทำได้ เพราะเป็นไปไม่ได้โดยสภาพหรือไม่เหมาะสม หรือผู้ประกอบธุรกิจรับสินค้าไปซ่อมหรือเปลี่ยนแล้ว แต่ไม่อาจจะซ่อม/เปลี่ยนให้ใช้ได้ภายใต้กรอบระยะเวลาอันสมควร และไม่ก่อภาระแก่ผู้บริโภคจนเกินไป ตามมาตรา 12 D และหากปรากฏว่าผู้บริโภคประสงค์จะใช้สิทธิขอคืนเงินอันเนื่องมาจากการบอกเลิก สัญญาจะต้องพิจารณาหักเอาส่วนราคาของผู้ซื้อได้ใช้ประโยชน์จากสินค้านั้นไปแล้วด้วย มาตรา 12 F (5) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลด้วย

3. ข้อยกเว้นความรับผิดชอบของผู้ประกอบธุรกิจ

จากการศึกษาพบว่าตามกฎหมายเลมอนลอว์กำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจต้องรับผิดชอบอย่างเคร่งครัดหากปรากฏว่าความไม่ได้มาตรฐานหรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานของสินค้านั้นเกิดในเวลาภายใน 6 เดือน ผู้ประกอบธุรกิจจะต้องรับผิดชอบ เว้นแต่ผู้ประกอบธุรกิจพิสูจน์ได้ว่าความไม่ได้มาตรฐานหรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานนั้นเกิดไม่ได้เกินภายในระยะเวลา 6 เดือนนับแต่ได้ส่งมอบสินค้าให้แก่ผู้บริโภค (ผู้บริโภคมีหน้าที่นำสืบในความไม่ได้มาตรฐานหรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานหากความไม่ได้มาตรฐานหรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานเกิดขึ้นภายหลัง 6 เดือนนับแต่ได้รับมอบสินค้าจากผู้ประกอบธุรกิจครั้งแรก) หรือความไม่ได้มาตรฐานหรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานนั้นเป็นไปตามลักษณะและสภาพของสินค้าตามธรรมชาติอยู่แล้ว ผู้ประกอบธุรกิจย่อมไม่ต้องรับผิดชอบจากความไม่ได้มาตรฐานหรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานดังกล่าว²¹

นอกจากนี้หากปรากฏว่าความไม่ได้มาตรฐานหรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานเช่นว่านั้นแม้จะเกิดขึ้นภายใน 6 เดือนนับแต่ได้รับมอบสินค้าจากผู้ประกอบธุรกิจ ผู้ประกอบธุรกิจก็ไม่มี ความรับผิดชอบ ความไม่ได้มาตรฐานหรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานหากปรากฏว่า²²

1. ผู้บริโภคเป็นผู้ทำลายสินค้าดังกล่าวด้วยผู้บริโภคเอง
2. ความไม่ได้มาตรฐานหรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานนั้นเกิดจากการนำสินค้าไปใช้งานอย่างผิดวิธี

²¹ Consumer Protection (Fair Trading) Act (Singapore) s 12 B (4)

²² The Consumers Association of Singapore (CASE), Lemon Law, Ibid.

3. ผู้บริโภคหรือผู้อื่นดำเนินการซ่อมแซมสินค้าที่มีความไม่ได้มาตรฐานหรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานโดยไม่ส่งให้ผู้ประกอบธุรกิจเป็นผู้ดำเนินการแต่แรกจนเป็นเหตุให้ความไม่ได้มาตรฐานหรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานมีมากขึ้น

4. ผู้บริโภคหรือควรจะได้รู้ถึงความไม่ได้มาตรฐานหรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานที่มีอยู่ก่อนทำสัญญาซื้อขายกับผู้ประกอบธุรกิจ แต่ยังรับซื้อสินค้าดังกล่าวไป

5. เป็นเพราะความไม่ประสงคในตัวของสินค้าของผู้บริโภคนั่นเอง

4. บทสรุป

เบื้องต้นปัญหาเกี่ยวกับสินค้าไม่ได้มาตรฐานของประเทศไทยนั้น ยังคงมีช่องว่างทางกฎหมายที่ทำให้ผู้บริโภคไม่ได้รับการคุ้มครองในประเด็นของสินค้าไม่ได้มาตรฐาน เนื่องจากกฎหมายของประเทศไทยที่บังคับใช้อยู่ในการคุ้มครองผู้บริโภคมุ่งที่ความสัมพันธ์อันเกิดจากนิติสัมพันธ์โดยตรง ซึ่งยากต่อการบรรเทาความเสียหายให้แก่ผู้บริโภคที่ไม่ได้มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อผู้ผลิตสินค้า ฉะนั้น หากนำหลักการคุ้มครองผู้บริโภคตามสัญญามาปรับใช้ย่อมทำให้ผู้บริโภคอาจไม่ได้รับความเป็นธรรม ประกอบกับมาตรการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้บริโภคยังมีกระบวนการขั้นตอนที่ยุ่งยากทำให้เกิดความล่าช้าในการบรรเทาความเสียหายดังกล่าวได้

ฉะนั้น จากการศึกษาการวางแนวทางของกฎหมายในการคุ้มครองผู้บริโภคจากความไม่ได้มาตรฐานของสินค้าในประเทศสิงคโปร์ พบว่ามีการวางมาตรการและแนวทางที่เหมาะสมเป็นรูปธรรมที่สามารถสร้างเงื่อนไขและวิธีการให้แก่ผู้ผลิตและผู้บริโภคให้ได้รับความเป็นธรรมทั้งสองฝ่ายอย่างเท่าเทียม ผู้วิจัยเห็นว่าหากได้ศึกษาต่อไปหรือนำแนวทางของกฎหมายประเทศสิงคโปร์ตาม The Consumer Protection (Fair Trading) Act (Cap. 52A) มาปรับใช้กับกฎหมายของประเทศไทย ย่อมส่งผลให้กฎหมายในการคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศได้พัฒนามากยิ่งขึ้น และส่งผลให้เกิดการแข่งขันทางการตลาดในด้านคุณภาพของสินค้ามากขึ้นอีกประการหนึ่ง

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการการปฏิรูปการคุ้มครองผู้บริโภค สภาปฏิรูปแห่งชาติ. รายงานวาระปฏิรูปที่ 31 การปฏิรูประบบการคุ้มครองผู้บริโภค เรื่อง “ความรับผิดชอบต่อความไม่ได้มาตรฐานหรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานของสินค้า และร่างพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความไม่ได้มาตรฐานหรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานของสินค้า”, 2558, กรุงเทพฯ: คณะกรรมการการปฏิรูปการคุ้มครองผู้บริโภคสภาปฏิรูปแห่งชาติ.
- จิตรตรา ชันเงิน, ละเมียด, กองกฎหมายและคดี สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค at https://www.ocpb.go.th/download/article/article_20180223091025.pdf, (last visited 10 June 2020)
- นนทวัชร์ นวตระกูลพิสุทธิ์. ความรับผิดของผู้ผลิตหรือผู้จำหน่าย “รถยนต์ใหม่” กับการคุ้มครองผู้บริโภค: “Product Liability Law” V.S. “Lemon Law. วารสารนิติศาสตร์ (2), (มิถุนายน 2253): 279.
- ภัทรธนาคมย์ ศรีภาพร. กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วย "การคุ้มครองผู้บริโภค" [ออนไลน์], ม.ป.ป. แหล่งที่มา: <https://www.l3nr.org/posts/535502>. (last visited 28 May 2020)
- รัฐสภา จูริมาศ. มาตรการทางกฎหมายต่อความไม่ได้มาตรฐานของสินค้า: ศึกษาประเทศสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น. วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี (6)2. (2561).
- วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. เขาฟ้องบริษัทผู้รู้กันอย่างไรในต่างประเทศ. บทบัณฑิตย (57), (2544).
- สายสุดา นิงสานนท์. (2525). ความรับผิดเด็ดขาดในกฎหมายลักษณะละเมิด. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.) หน้า 39.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, กฎหมายความรับผิดชอบต่อความเสียหายจากสินค้าไม่ปลอดภัย : ปัญหาอุปสรรคต่อผู้ผลิตหรือเพิ่มพูนสิทธิผู้บริโภค, at <https://library2.parliament.go.th/wichakarn/contentseminar2/080951-04.pdf>, (last visited 13 June 2020)
- สุขุม ศุภนิตย์. คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค, พิมพ์ครั้งที่ 9. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557).
- อนันต์ จันทรโอภากร. กฎหมายการเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายจากสินค้า. โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ :ม.ป.ท., 2559
- Antonella Corradi. International Law and Consumer Protection: The history of consumer protection, 2015. At http://www.nyulawglobal.org/globalex/International_Law_Consumer_Protection.html. (last visited 2 May 2020).
- CarLemon. Magnuson-Moss Warranty Act, the Federal Lemon Law, How Does the Magnuson-Moss Warranty Act, Federal Lemon Law, Protect Consumers. n.d. at

<http://www.carlemon.com/Magnuson-Moss-Warranty-Act-the-Federal-LemonLaw.html>. (last visited 27 May 2020)]

Council of Better Business Bureaus, Inc., **STANDARDS OF THE CALIFORNIA LEMON LAW Song-Beverly Consumer Warranty Act and Tanner Consumer Protection Act, California** 2009. At <http://www.bbb.org/us/Storage/16/Documents/BBBAutoLine/CA-LLsummary.pdf>. (last visited 29 May 2020)

Council of Better Business Bureaus, Inc.. **California Lemon Law Summary, California.** 2012. At <http://www.bbb.org/us/Storage/16/Documents/BBBAutoLine/CA-LLaddinfo.pdf>. (last visited 29 May 2020)

Kingston Technology Company. **Magnuson-Moss Warranty Act.** n.d. At <https://support.kingston.com/th/company/magnusonmoss>. (last visited 29 May 2020).

Luke Nottage, ศักดา ธนิตกุล, สาธิตา วิมลคุณารักษ์ (แปล), **กฎหมายความรับผิดในผลิตภัณฑ์และกฎหมายมาตรฐานความปลอดภัยของสินค้าในอาเซียน**, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2559.

Mr Teo Ser Luck, Singapore Parliamentary Debates, vol. 88, (9 March 2012), cited in Luke Nottage, ศักดา ธนิตกุล, สาธิตา วิมลคุณารักษ์ (แปล).

Raymond Lim Siang Keat, Singapore Parliamentary Debates, vol 76 col. 3356 (10 November 2003), p.221.

The Margarian Law Firm. **Song-Beverly Consumer Warranty Act.** n.d. At http://www.Lemon_lawcourt.com/song-beverly-consumer-warranty-act/#.WQwDiMuweM9. (last visited 23 May 2020).

Younghee Jin Ottley and Bruce L. Ottley, **Product Liability Law in Japan: An Introduction to a Developing Area of Law.** n.d. At <http://digitalcommons.law.uga.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1805&context=gjicl>. pp.47-52. (last visited 29 May 2020).

Laws

The Consumer Protection (Fair Trading) Act (Cap. 52A)